

Hur rädda är vargar för människor?

Jens Karlsson, Monica Eriksson och Olof Liberg

En orsak till att vissa människor är motståndare till varg och vargetablering i sin hembygd är helt enkelt personlig rädsla för varg. I en SIFO-undersökning uppgav 30 % av ett urval svenskar från hela landet att de skulle känna oro för sin egen eller sin familjs säkerhet om det fanns varg i deras hemtrakter. Ett vanligt argument för denna rädsla är att vissa vargar har betett sig "onormalt", t.ex. varit väldigt oskygga. Ofta blandar man ihop ett önskvärt beteende hos vargar, dvs. hur man vill att de skall uppträda, med hur vargar faktiskt kan förväntas uppträda.

Vi genomförde ett antal experiment för att utröna hur vilda skandinaviska vargar uppträder vid närkontakt med människor, däribland deras benägenhet att gå undan för människor i olika situationer. En ytterligare anledning till studien var att försöka få mått på vargarnas skygghet idag när de inte jagas allmänt, för att utröna, om deras grad av skygghet ökar efter att en eventuell mer allmän jakt införs.

En utbredd uppfattning är att vargar i en ojägad population är mindre skygga för människor än vargar i en jagad population. För närvarande finns inga systematiska studier som vare sig stödjer eller motsäger denna uppfattning.

huvudsakligen i Sverige, men några på gränsen till Norge. Samtliga försök gjordes på snö för att underlätta avläsningen av vargarnas reaktion på störningen. Varje försök inleddes med att vargarna intensivpejlades på 1 – 2 km avstånd. När vargen eller vargarna (i fortsättningen kallade "vargarna", även i de fall det bara var en varg som radiopejlades) varit stilla på samma plats i mer än 20 minuter, började en försöksperson att gå mot vargarna.

Försökspersonen startade ca 300 m från vargarna och var utrustad med en tyst pejlmottagare för att hela tiden kunna gå rakt mot vargarna. Försökspersonen försökte inte smyga, utan rörde sig som vid en vanlig skogspromenad eller bärplockningstur. Ytterligare en person stod kvar vid utgångspunkten för att, med hjälp av sändarsignalen, avgöra när vargarna lämnade legan. Då detta inträffat pejldes sedan djuren under ungefär en timmes tid.

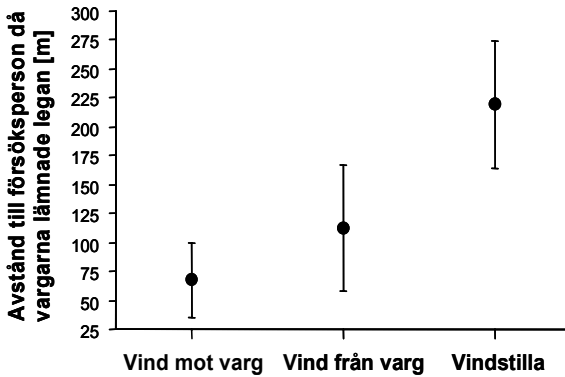
Vargarnas rörelser kartlades i detalj med hjälp av snöspårning och GPS. Vi var särskilt intresserade av att se hur vindriktning, tid på dygnet inklusive ljusförhållanden (dagsljus/mörker), antal vargar i flocken och närvaro av hund (i koppel tillsammans med försökspersonen) påverkade vargarnas flyktavstånd. Dessa faktorer varierades därför vid de olika försökstillfällena. Totalt genomfördes 35 försök.

Försökens upplägg

För störningsförsöken användes sändarförsedda vilda vargar i tio olika revir,

När går vargar undan?

Hur nära försökspersonen kom vargarna innan de gick iväg varierade mellan

Figur 1. Figuren visar skillnaderna i avstånd till försökspersonen då vargarna lämnat legan och gått undan. Oavsett om vindriktningen var mot eller från vargarna, gjorde vinden som sådan att försökspersonen kom närmare in på vargarna. Staplarna vid punkterna visar variationen bland de olika observationerna i respektive kategori.

18 och 310 m med ett genomsnitt för samtliga försök på ca 85 m. Dessa siffror ligger något över resultaten i en liknande studie på lodjur i Norge, där populationen utsätts för reguljär jakt. De norska lodjuren gick i genomsnitt undan då försökspersonen befann sig på 50 meters avstånd.

Tiden på dygnet verkade inte spela någon större roll för avståndet, och alltså inte heller om det var ljust eller mörkt. Antal vargar i gruppen däremot hade betydelse. I samtliga de fall då vargarna gick undan för försökspersonen redan på mer än 200 meters avstånd, fanns det alltid fler än två vargar i flocken. Anledningen till detta är förmodligen att ju fler vargar som finns i en grupp, ju större är sannolikheten att åtminstone någon av dem är tillräckligt vaken och stilla för att höra, vädra, eller se den annalkande människan.

Det som främst avgjorde hur nära vi kom vargarna var emellertid väder och vind. Vid flera tillfällen kom vi närmare än 20 m från vargarna innan de gick undan, men detta inträffade enbart när det blåste. Oavsett vindriktning kom vi närmare då det blåste än då det var vindstill (figur 1). Detta talar för att hörseln är viktigare än luktsinnet för vargar, då det

gäller att upptäcka och identifiera vad som rör sig i omgivningen (detta trots att observationer från Nordamerika har visat att vargar känt lukten av andra djur på upp till 600 meters håll). Synsinnet är inte heller till någon hjälp i tät skogsterräng annat än på mycket korta avstånd. Nederbörd i form av regn eller snö bidrog också till kortare flyktavstånd, troligen även då på grund av att ljuden dämpades.

Vi gjorde fyra försök med att gå in på vargar då de låg vid ett slaget byte. Vargarna gick vid dessa tillfällen undan på motsvarande avstånd som då de, oss veterligen, inte hade ett kadaver i närheten. Inte heller från andra håll i världen finns särskilt många rapporter om att vargar stannat vid ett kadaver då det kommit människor. När det gäller björn tycks detta däremot vara rätt vanligt.

Innan försöken trodde vi att vargarna skulle vara minst benägna att gå undan då vi gick mot dem nattetid, med en hund i koppel, men så var inte fallet. Anledningen till vårt antagande var att vi föreställde oss att vargarna skulle känna sig säkrare i mörker, samt att både vi och utländska kollegor upplevt att vargar tycks fokusera så fullständigt på en medföljande

hund, att de till en början inte ens verkar registrera att det även finns en människa i andra änden på kopplet. Av praktiska orsaker var vi, vid dessa nattliga försök med hund i koppel, två försökspersoner som gick in mot vargarna. Detta är kanske förklaringen till att resultatet blev det omvända mot vad vi förväntat. Vargarna visade sig nämligen gå undan på betydligt längre håll än i övriga försökssituationer. Två par kängor i snön hörs förmodligen längre än ett par.

Tätheten av vägar och bebyggelse inom ett vargrevir kan ses som indikatorer på den mänskliga aktiviteten och därmed ett grovt mått på hur ofta vargarna stöter på människor. Detta borde i sin tur påverka hur vana vargarna är att möta människor. I vår studie hade dock tätheten av vägar och bebyggelse i de olika reviren ingen som helst betydelse för hur nära vi kom vargarna innan de lämnade legan.

Det bör emellertid understrykas att vargarna sannolikt uppträder annorlunda då de blir uppsökta av en människa, jämfört med då de själva har kontroll över situationen och närmar sig människor eller bebyggelse på eget initiativ. Det går alltså inte att med stöd av denna undersökning klassificera en varg, som rört sig nära bebyggelse eller liknande, som onormalt oskygg. Analyser av data från intensivpejling och GPS-sändare kommer inom några år att ge oss en bättre uppfattning om hur vargar uppträder spontant i närheten av bebyggelse.

Vad gör vargar då de blivit stötta från legan?

Den störning vargarna utsattes för vid försöken verkade inte påverka dem särskilt länge. I nästan hälften av försöken tog vargarna inom en timme ny lega mindre än 800 m från platsen de stöttes från. Vid endast ett tillfälle var vargarna mer än 5 km bort en timme efter försöket. Vid fyra tillfällen försökte vargarna t.o.m. slå en älg strax efter störningen, inom bara 100–300 m från platsen de blev stötta från av försökspersonen.

I 75 % av försöken visade språngspår i snön att vargarna lämnat legan hastigt. Bland dessa var de fyra tillfällen då försökspersonen kom närmare än 20 m från vargarna. Oftast sprang vargarna dock bara 20–30 m, för att därefter stanna eller röra sig i sidled och vända sig mot försökspersonen, förmodligen för att lyssna. Vid några tillfällen rörde sig vargarna också i en hel- eller halvcirkel runt försökspersonen, undersökte dennes spår, och avlägsnade sig därefter från platsen.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att en annalkande människa inte utgjorde någon stark störning för vargarna, att de ofta släppte in en människa på ganska nära håll innan de reagerade, men att de heller aldrig visade någon tendens till offensiv eller aggressiv reaktion på en sådan störning.